

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Розглянуто основні підходи щодо поняття фінансової стійкості місцевих бюджетів з боку вітчизняних та зарубіжних вчених. Визначено необхідність у поглибленому вивченні даного поняття в сучасній економічній літературі для практичного застосування. Згруповано різні підходи науковців щодо визначення фінансової стійкості. Систематизовано підхід щодо тлумачення сутності поняття «фінансова стійкість місцевих бюджетів» та надано власне визначення стійкості місцевих бюджетів. Досліджено наявність класифікаційних ознак даного поняття в науковій літературі та запропоновано їх розширення.

Ключові слова: місцевий бюджет, фінансова стійкість місцевих бюджетів, довгострокова та короткострокова фінансова стійкість, абсолютна фінансова стійкість, нормальна стійкість фінансового стану, нестійкий фінансовий стан, кризовий фінансовий стан.

Lysyak Liubov, Kushnir Anna
University of Customs and Finance

FINANCIAL STABILITY OF LOCAL BUDGETS: THEORETICAL ASPECTS

Summary. There were the main approaches to the concept of financial stability of local budgets which were considered by domestic and foreign scientists. The necessity of in-depth study of this concept was determined in the modern economic literature for practical usage. Different approaches of scientists were grouped in order to determine financial stability. The approach to the concept of "financial stability of local budgets" was systematized and self-determination of the stability of local budgets was given. The presence of classification features of this notion in the scientific literature was investigated and their extension was proposed.

Keywords: local budget, financial stability of local budgets, long-term and short-term financial stability, absolute financial stability, normal stability of financial status, unstable financial status, financial crisis status.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення місцеві бюджети відіграють важливу роль в соціально-економічному розвитку не тільки окремих територій, а й держави в цілому. Місцеві бюджети забезпечують економічне зростання і фінансову стабільність; виступають фінансовою основою органів місцевого самоврядування та інструментом реалізації державної політики на регіональному рівні. Місцевим бюджетам належить важлива роль у вирішенні соціальних проблем та підвищенні добробуту населення, оскільки вони є головним джерелом фінансових ресурсів для розвитку місцевої інфраструктури.

В свою чергу, ефективність функціонування місцевих бюджетів, а також повноцінне виконання органами місцевого самоврядування, покладених на них функцій відповідно до чинного законодавства, безпосередньо залежить від показників їх стійкості. Низька фінансова стійкість негативно впливає на виконання місцевими органами влади своїх повноважень та обов'язків. Так, фінансово нестійкий місцевий бюджет має в наявності обмежені ресурси, щоб задовольняти в повній мірі існуючі витрати на надання послуг на постійній основі, або будь-які можливі додаткові потреби у майбутньому. Крім того, даний стан місцевих органів самоврядування може спричинити дефіцит бюджетних коштів як в поточному, так і в майбутньому періоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вирішення проблемних аспектів розвитку місцевих фінансів, зокрема зміцненню фінансової стійкості місцевих бюджетів, присвятили свої праці такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Н. Кузьміна, О.М. Крук, Г.О. Нікіфорова, І.М. Камінська, Т.Ю. Коритько, Л. Пікман, І. Ми-

китюк, С.В. Гиляровська, Л. Крас, Б. Доллері, С.Я. Бугіль, Ч. Хуан, Ю. Хо, А. Шик та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В сучасній економічній літературі наявна значна теоретична база з досліджуваного питання. Тим не менш, відсутні ґрунтовні дослідження, які б глибоко розкрили сутність та значення фінансової стійкості місцевих бюджетів, а також сформувавши цілісний підхід стосовно оцінювання фінансової стійкості, що сприяло б застосування даних знань на практиці.

Метою статті є розширення та поглиблення теоретичних основ фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі на сьогоднішній день не має єдиного підходу щодо визначення таких понять як «стійкість» та «стійкість місцевих бюджетів». Так, термін «стійкість» має два найпоширеніших значення: 1) стійкість як характеристика сталого стану певної системи; 2) стійкість як характеристика динамічних можливостей щодо відновлення певного стану об'єкта. Вчені при визначенні стійкості більше схиляються до другого варіанту. Так, Н. Кузьміна визначає стійкість як здатність системи повертатися в стан рівноваги після того, як вона була з нього виведена під впливом зовнішніх впливів [11]. В. Андріанов зазначає, що стійкість – це здатність системи зберегти свою якість в умовах мінливого середовища і внутрішніх трансформацій [3].

Розглядаючи стійкість місцевих бюджетів, перш за все потрібно зауважити, що як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі немає єдиного визначення даного поняття. Тому вважаємо за доцільне детально зупинитися на тлумаченні фінансової стійкості місцевого бюджету.

Лін Крас та Брайан Доллері визначають фінансову стійкість як здатність місцевого самоврядування виконувати свої зобов'язання щодо надання послуг населенню на постійній основі, забезпечуючи задовільний фінансовий стан місцевого бюджету як у короткостроковому, так і в довгостроковому періоді. Вона включає в себе не лише можливість отримання достатніх доходів, а й спосіб виконання дохідних та видаткових зобов'язань. У цьому відношенні більш високий бюджетний потенціал є досить важливим, водночас, це не означає, що місцевий бюджет є фінансово стійким. При цьому намагання зниження органами місцевої влади витрат на виконання своїх зобов'язань може виявитися фінансово недоцільним. Дана ситуація спостерігається у випадку невідповідності між обсягами і структурою видатків та потоками доходів [2].

Аллен Шик розглядає фінансову стійкість місцевого самоврядування через такі складові [1]:

- платоспроможність (здатність органів влади сплачувати свої фінансові зобов'язання);
- зростання (проведення стимулюючої фінансової політики для економічного зростання);
- стабільність (спроможність місцевого самоврядування виконувати майбутні зобов'язання з існуючим податковим тягарем);
- справедливість (здатність уряду платити поточні зобов'язання, не змінюючи витрати на майбутні періоди).

І.М. Камінська визначає фінансову стійкість регіону, як його здатність стабільно за рахунок внутрішніх фінансових ресурсів забезпечувати розвиток у довгостроковій перспективі, тобто бути платоспроможним за умови дотримання такого співвідношення між власними та позиковими фінансовими ресурсами, при якому за рахунок власних засобів вирішуються давні та нові проблеми у забезпеченні розвитку [8].

В.В. Рошупкіна та А.І. Хубієва трактують фінансову стійкість місцевого бюджету як фінансовий стан, при якому забезпечується збалансованість доходів та видатків бюджету і здатність протистояти впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, а також орієнтованість бюджету на позитивну динаміку стабільного розвитку, ефективність та результативність використання бюджетних коштів [15].

В.В. Печаткіна та В.А. Перфілов розглядають фінансову стійкість місцевого бюджету як таку, що характеризується станом економіки, при якому він здатний повністю розраховуватися за своїми зобов'язаннями, зберігаючи одночасно умови для ведення розширеного відтворення за рахунок власних ресурсів і послідовного поліпшення життєвого рівня населення [14].

Т.Ю. Коритько зазначає, що фінансову стійкість місцевого бюджету можна сформулювати як стан доходів і видатків бюджету, їх структури і динаміку, які забезпечують органам місцевої влади можливість повного, своєчасного і незалежного від інших бюджетних рівнів виконання своїх зобов'язань, сприяють збалансованому розвитку економіки і соціальної сфери [9].

Інше трактування поняття стійкості місцевих бюджетів надають А.М. Балтина та В.А. Волохіна. Під фінансовою стійкістю місцевого бюджету вони розуміють здатність місцевих органів влади

повністю і своєчасно забезпечувати фінансування покладених на них зобов'язань, незалежно від рішень вищих органів влади [4].

Г. Михайлів визначає фінансову стійкість місцевого бюджету як здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім негативним впливам на соціально-економічний розвиток шляхом дотримання такої структури джерел фінансування, яка забезпечуватиме стабільність розвитку у коротко- та довгостроковій перспективі [12].

В свою чергу, С.В. Гиляровська під фінансовою стійкістю місцевого бюджету розуміє сукупність якісних характеристик, що забезпечують поліпшення пропорцій формування дохідних баз і видаткових повноважень бюджетів, використання видів бюджетних доходів та розподілу їх між рівнями бюджетної системи [7].

Г.О. Нікіфорова вважає, що фінансова стійкість місцевого бюджету – це комплексне поняття, що відображає такий стан сукупності грошових фондів, при якому муніципальне утворення здатне стабільно розвиватися, зберігаючи свою фінансову безпеку в умовах додаткового рівня ризику. У самому загальному розумінні фінансова стійкість місцевого бюджету виражається в неохильності коливань всієї сукупності грошових фондів і кожного фонду окремо під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів [13].

Більш широке тлумачення досліджуваного поняття надають Ю.М. Воробйов та І.А. Когут: фінансова стійкість місцевого бюджету – це комплексне поняття, що відображає такий стан грошових фондів, при якому території здатні стабільно розвиватися, зберігаючи свою фінансову безпеку. На їх думку, у найзагальнішому значенні фінансова стійкість місцевого бюджету виражається у стабільності всієї сукупності грошових фондів і кожного фонду окремо під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників [6].

Таким чином, відповідно до вище наведеного, можна виділити декілька основних підходів щодо тлумачення поняття «фінансова стійкість місцевих бюджетів» (табл. 1).

Проте на нашу думку, недостатньо притримуватися лише одного з наведених вище підходів (фінансова стійкість як стабільність, збалансованість, платоспроможність чи розвиток) при визначенні сутності поняття „фінансова стійкість місцевого бюджету”. Так, тлумачення стійкості місцевих бюджетів як здатність своєчасно та повно розраховуватися за своїми бюджетними зобов'язаннями не розкриває суті даного поняття, оскільки платоспроможність може бути досягнута за рахунок міжбюджетних трансфертів, що в такому випадку не може свідчити про самостійність та незалежність місцевого бюджету. Ми вважаємо, що поняття стійкості місцевих бюджетів потрібно розглядати як комплексне поняття, яке поєднує всі вище розглянуті підходи.

Дослідивши наукову літературу з даного питання, дійшли висновку, що на даний момент не розроблено єдиної класифікації щодо фінансової стійкості саме місцевих бюджетів. Так, більшість вчених зазначають, що фінансову стійкість бюджету необхідно розглядати з позиції поточної та довгострокової стійкості. У даному контексті поточна стійкість пов'язана зі здатністю бюджету адаптуватися до змін внутрішнього і зовнішнього

**Групування наукових підходів щодо визначення поняття
«фінансова стійкість місцевих бюджетів»**

Науковий підхід	Автори
фінансова стійкість місцевого бюджету як здатність стабільно розвиватися та зберігати свою фінансову безпеку під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів	А.А. Нікіфорова, І. Микитюк, Г. Михайлів, Ю.М. Воробйов, І.А. Когут
фінансова стійкість місцевого бюджету як стан збалансованості чи профіциту бюджету	Г.Б. Поляк, В.Є. Панікін, В.В. Рошупкіна, А.І. Хубієва, Л. Пікман, С.В. Гиляровська
фінансова стійкість як здатність органів місцевої влади сплачувати свої фінансові зобов'язання (платоспроможність)	І.М. Камінська, В.В. Печаткіна, В.А. Перфілов, А.М. Балтіна, В.А. Волохіна, Л. Крас, Б. Доллері, Т.Ю. Коритько
фінансова стійкість місцевого бюджету як здатність за рахунок внутрішніх фінансових ресурсів забезпечувати соціально-економічний розвиток території	І.М. Камінська, В.Є. Панікін, В.В. Рошупкіна, А.І. Хубієва, Ю.М. Воробйов, І.А. Когут

Джерело: розроблено авторами

середовища, а також із забезпеченням виконання зобов'язань; довгострокова стійкість бюджету орієнтована на формування бюджетного потенціалу у зв'язку із стратегією розвитку бюджетної системи.

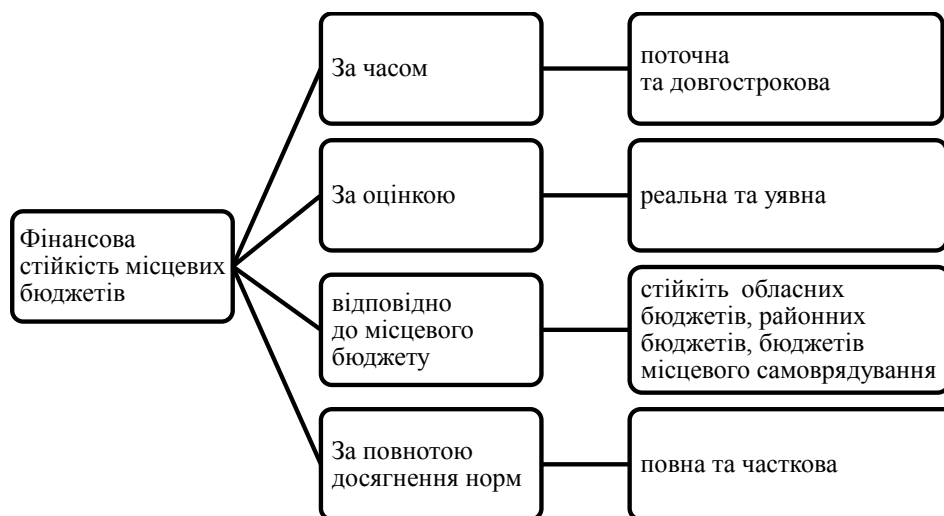
Стійкість бюджету в межах поточного фінансового року передбачає стабільність і передбачуваність його параметрів (а саме: доходів і видатків), що інколи розглядається як збалансованість бюджету. Має місце також перспективна (структурна) стійкість місцевого бюджету, яка характеризується позитивною динамікою фактичних і прогнозних показників бюджету за достатньо тривалий період часу; забезпечується за рахунок відповідної конструкції місцевого бюджету, тобто наявності в ньому таких прогресивних елементів (зокрема, бюджету розвитку), які підвищують опір деструктивним зовнішнім діям, а також забезпечують формування основних параметрів мікро- і макросередовища відповідно до цілей і завдань регіонального розвитку [5].

Крім того, розглядаючи поняття «фінансової стійкості» вчені також виділяють реальну та уявну фінансову стійкість. Під реальною фінансовою стійкістю розуміють той рівень стійкості, який є наявним на даний момент, тобто це є фактичний показник. Розглядаючи уявну фінансову стійкість, говорять про бажаний показник до якого прагне суб'єкт господарювання.

Пропонуємо розширити класифікацію поняття фінансової стійкості місцевих бюджетів такими класифікаційними ознаками: 1) фінансова стійкість відповідно до місцевого бюджету; 2) фінансова стійкість за повнотою досягнення норм. Так, враховуючи структуру бюджетної системи України, оцінка фінансової стійкості проводиться для певного бюджету – для обласних, районних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування (бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст, бюджети об'єднаних територіальних громад). Також, фінансова стійкість місцевих бюджетів може бути повною або частковою, оскільки оцінюючи стійкість за рядом показників, потрібно враховувати те, що певні досліджувані показники можуть виходити за межі допустимих значень.

На рисунку 1, згруповано та розширено класифікаційні ознаки поняття фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Потрібно зазначити, що в науковій літературі виділяють певні типи фінансової стійкості місцевих бюджетів: абсолютна фінансова стійкість, нормальна стійкість фінансового стану, нестійкий фінансовий стан (передкризовий фінансовий стан), кризовий фінансовий стан [10]. При абсолютній та нормальній стійкості фінансового стану забезпечується високий рівень до-

Рис. 1. Класифікація фінансової стійкості місцевих бюджетів

Джерело: розроблено авторами

ходності місцевого бюджету та спостерігається відсутність порушень платіжної дисципліни. Абсолютна фінансова стійкість характеризується можливістю органів місцевого самоврядування в повному обсязі покривати свої видаткові зобов'язання за рахунок власних доходів. При нормальній стійкості фінансового стану місцевих бюджетів покриття видатків забезпечується за рахунок власних та закріплених доходів. Нестійкий фінансовий стан потребує залучення для покриття видаткової частини бюджету інших джерел формування доходної частини місцевого бюджету (міжбюджетні трансферти, позики тощо). В свою чергу, при кризовому фінансовому стані органи місцевого самоврядування не мають можливості покривати свої видаткові зобов'язання.

Висновки та пропозиції. Отже, аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених надає можливість стверджувати, що в економічній літературі існує декілька основних підходів щодо поняття стійкості місцевих бюджетів. Так, фінансова стійкість місцевого бюджету в більшості дослідженнях розглядається як:

- стан збалансованості чи перевищення доходів над видатками бюджету;
- платоспроможність місцевого бюджету;
- здатність забезпечити стабільний розвиток територіальних одиниць.

На нашу думку, поняття стійкості місцевих бюджетів потрібно розглядати як комплексне поняття, яке поєднує в собі всі вище наведені

підходи. Адже тлумачення поняття фінансової стійкості тільки як здатність забезпечувати стан збалансованості бюджету чи як здатність своєчасно та повно розраховуватися за своїми бюджетними зобов'язаннями є певним чином обмеженим, оскільки збалансованість та платоспроможність бюджету може забезпечуватися за рахунок міжбюджетних трансфертів.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що фінансова стійкість місцевих бюджетів – це стан місцевих бюджетів, яких характеризується платоспроможністю, збалансованістю та самостійністю місцевого самоврядування, а також є необхідною умовою для забезпечення соціально-економічного розвитку територій та підвищення добробуту населення.

Таким чином, поняття стійкості місцевих бюджетів характеризується здатністю: 1) стабільно за рахунок внутрішніх фінансових ресурсів забезпечувати платоспроможність та збалансованість місцевих бюджетів; 2) самостійно та постійно забезпечувати фінансовими ресурсами соціально-економічний розвиток території незалежно від міжбюджетних трансфертів; 3) вчасно й у повній мірі залучати місцевими органами влади власні кошти для виконання покладених на них функцій та надання населенню високого рівня суспільних благ.

Перспективи наших подальших наукових розвідок полягають у дослідженні методики оцінювання стійкості місцевих бюджетів та застосування її на практиці.

Список літератури:

1. Schick A. Sustainable Budget Policy: Concepts and Approaches, OECD Journal on Budgeting, OECD Publishing, 2006. Vol. 5(1). P. 107-126.
2. Dollery B. and Crase L. A Comparative Perspective on Financial Sustainability in Australian Local Government, Centre for Local Government. School of Economics, University of New England, Working Paper Series, 2006. P. 01-2006.
3. Андрианов В.Д. Саморегулируемые организации как механизм устойчивости и равновесия на микроэкономическом уровне. Маркетинг. 2007. № 3(94). С. 3-15.
4. Балгина А.М., Волохина В.А. Межбюджетные отношения в регионе: модели организации и регулирования: монография. Оренбург: ОГУ, 2004. 197 с.
5. Бугіль С.Я. Фінансова стійкість та безпека місцевих бюджетів в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Вип. 1. С. 55-60.
6. Воробйов Ю.М. Формування фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах підвищення самостійності регіонів : монографія. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2012. 249 с.
7. Гиляровская С.В. Бюджетная самостоятельность как фактор повышения финансовой устойчивости территорий: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. эконом. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит». Саратов, 2007. 20 с.
8. Камінська І.М. Діагностика фінансової стійкості регіонів України. Економічні науки: збірник наукових праць. Луцьк, 2008. Випуск 5(20). Ч. 1. С. 168-182.
9. Коритько Т.Ю. Методи оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів. Економічний простір. 2008. № 12(1). С. 140-145.
10. Крук О.М. Якісна оцінка фінансової стійкості місцевого бюджету. Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. 2011. № 3(24). С. 133-135.
11. Кузьмина Н.В. Состояние компании как экономической системы: генезис и развитие понятия. Экономика строительства и городского хозяйства. 2010. № 1. С. 53-58.
12. Михайлів Г. Фінансова спроможність соціально-економічного розвитку регіональних суспільних систем. Економічний аналіз. 2010. Випуск 7. С. 97-99.
13. Никифорова А.А. Факторы финансовой устойчивости и безопасности местного бюджета: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит». Волгоград, 2007. 26 с.
14. Печаткин В.В., Перфилов В.А. Финансовая устойчивость как ключевой элемент конкурентоспособности регионов. URL: http://isei-iii.communityhost.ru/thread/?thread_mid=769802754 (дата звернення: 15 вересня 2018 р.).
15. Рощупкина В.В., Хубиева А.И. Финансовая устойчивость как фактор стабильного социально-экономического развития муниципального бюджета. URL: <http://science.ncstu.ru/conf/past/2010/xxxix/theses/economy/044.pdf/filedownload> (дата звернення: 20 вересня 2018 р.).